

Slovenskí absolventi vysokoškolského štúdia v zahraničí: **Únik mozgov alebo otvárajúce sa mobility kanály na Slovensku?**

Miloslav Bahna, Sociologický ústav SAV

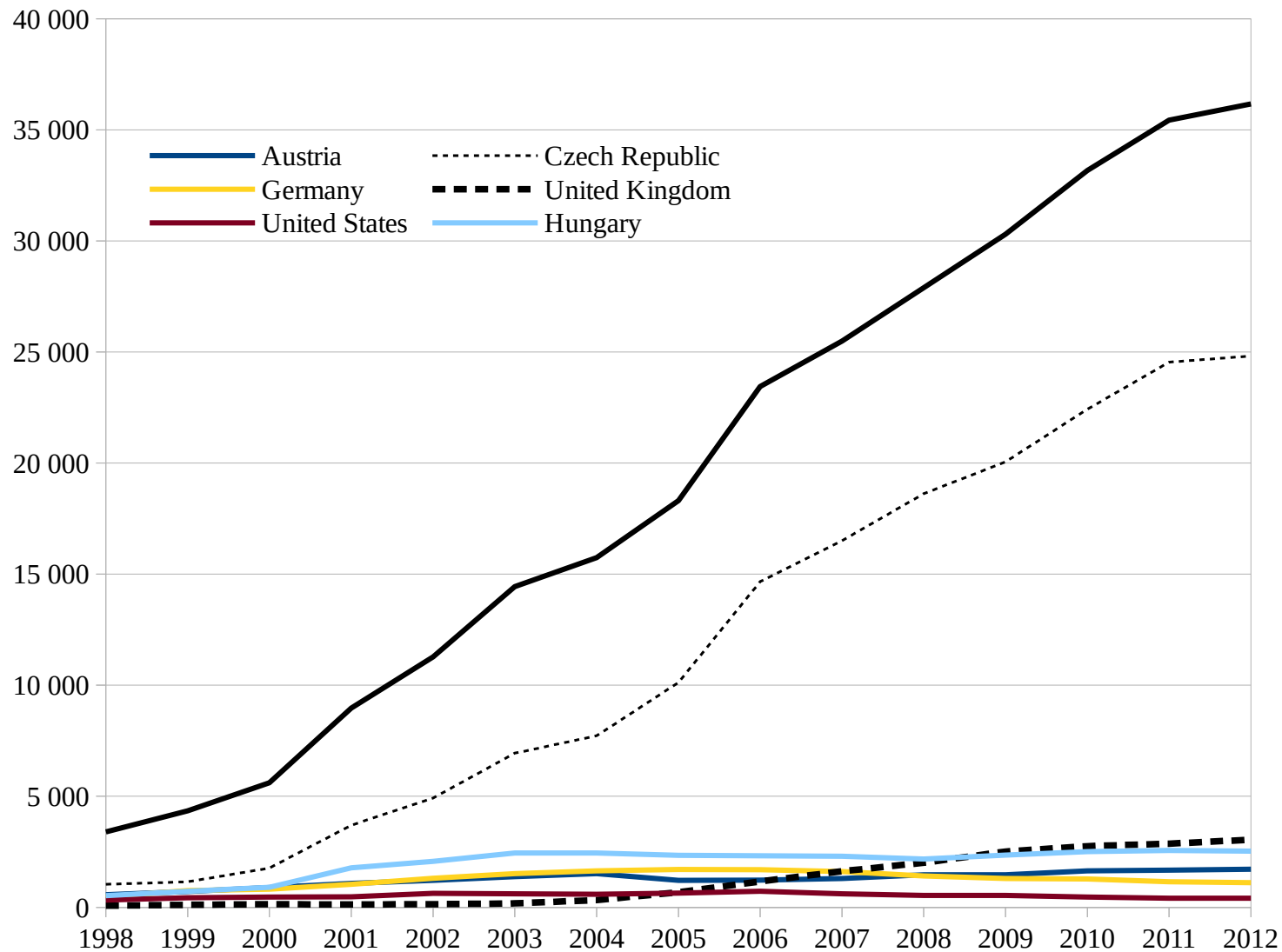
24.11.2016, SGI-STYLE LAB SEMINÁR „RIEŠENIA NEZAMESTNANOSTI MLADÝCH: AKTÍVNE POLITIKY TRHU PRÁCE A NÁVRATOVÁ MIGRÁCIA“, Európske informačné centrum, Zastúpenie Európskej komisie na Slovensku, Palisády 29

Výskum bol podporený projektom APVV-14-0527.

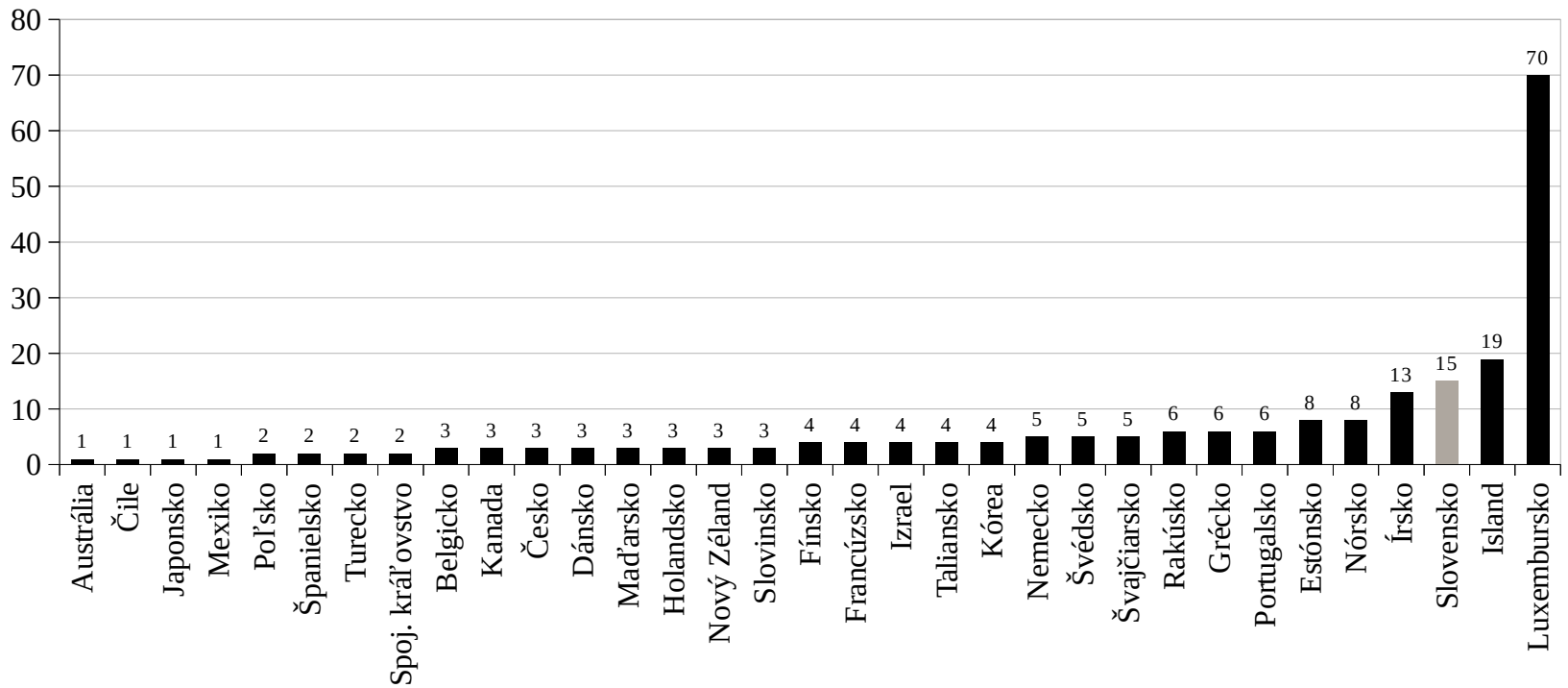
Slovenskí študenti v zahraničí

- V roku 2012 študovalo podľa OECD 15% slovenských študentov vysokoškolského štúdia mimo Slovenska.
- Od roku 1998 do roku 2012 sa podľa údajov OECD počet v zahraničí študujúcich občanov Slovenska viac ako zdesaťnásobil z 3,4 na 36,2 tisíc.
- 1999: Podpísanie protokolu medzi ministerstvami školstva krajín bývalého Československa, ktorý umožnil bezplatné štúdium Slovákov v Českej republike
- V roku 1998 tvorili študenti študujúci v Čechách necelých 31% medzi našincami študujúcimi v zahraničí, v roku 2012 to už predstavovalo takmer 69%.
- Dynamiku rastu popularity Českej republiky prekonala len Veľká Británia, kde v roku 1998 študovalo len 74 občanov SR a v roku 2012 už tri tisíc (zmena po vstupe do EÚ)
- Od 2004: destinácie Rakúsko, Nemecko, USA a Maďarsko stagnujú

Graf 1: Počty vysokoškolských študentov zo Slovenska, ktorí študujú v zahraničí, 1998 - 2012, (OECD)

Graf 2: Podiel študentov v treťom stupni vzdelávania, ktorí študujú v zahraničí v roku 2012, v % (OECD 2014)

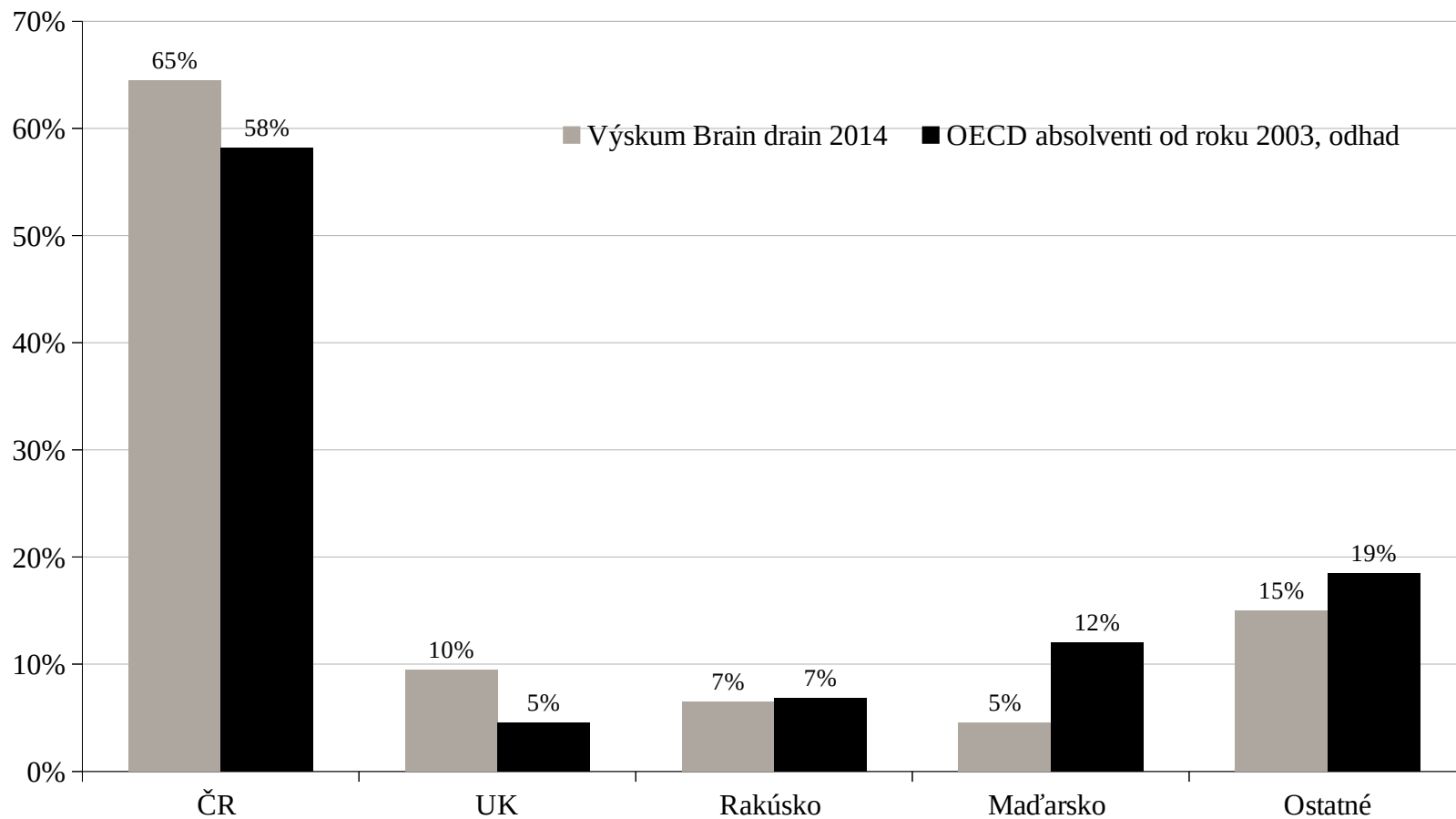
Výskum vo svete

- Často ide o výskumy zámerov študentov po skončené štúdia
- Tretina z európskych PhD. študentov sa po štúdiách v USA a Kanade vráti do Európy (Bouwel 2010)
- Holandsko – administratívne dáta o type pobytu, 20% študentov zostáva po štúdiu v Holandsku (Bijwaard & Wang 2014)
- OECD: Približne 15 až 30% zahraničných študentov zostáva v krajine štúdia (zmena typu pobytu)
- Jeden z dvoch Dánskych a Fínskych študentov študujúcich v zahraničí zostáva v zahraničí po skončení štúdia (Bjørsted, 2010; Wiers-Jenssen, 2012).
- Slovensko: štúdium v destináciách s voľným pohybom osôb, minimum možností sledovať návraty administratívne
- Neexistuje výskum, ktorý by skúmal súvislosť medzi rodinným zázemím a návratom po štúdiu v zahraničí

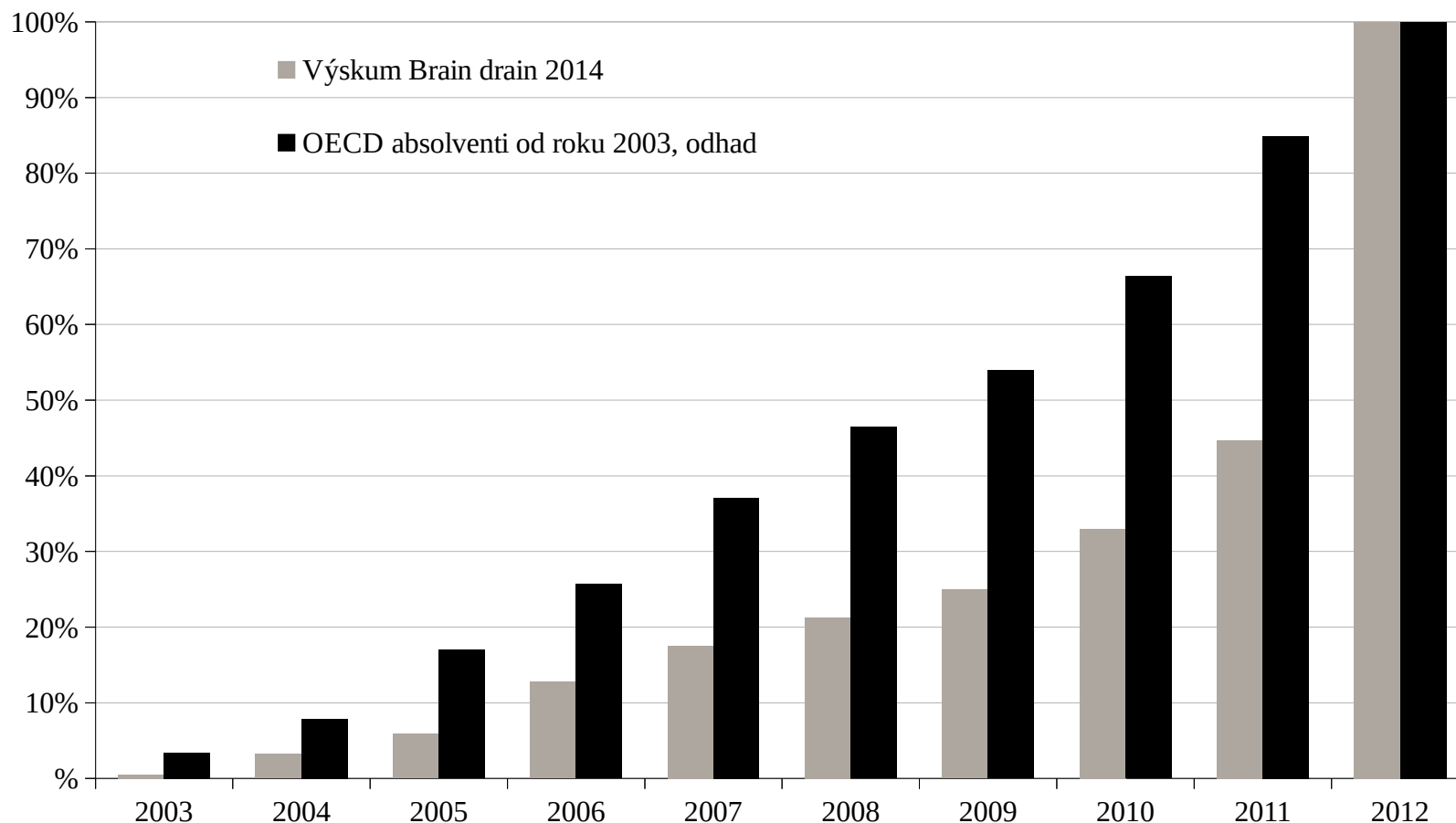
Výskum Brain drain 2014

- Prvý svojho druhu nielen na Slovensku
- Nevieme, kto je späť a kto v zahraničí:
 - > na absolventov štúdia v zahraničí sa pýtame ich rodičov!
- Dotazníkový výskum na vzorke 200 rodičov absolventov vysokoškolského štúdia v zahraničí v období 1993 – 2012 („degree mobility“, nie krátkodobé pobyty ako napr. ERASMUS ...)
- Zber údajov na prelome rokov 2014 / 2015 realizovala agentúra AKO, s.r.o. (člen SAVA - Slovenská asociácia výskumných agentúr)
- 110 kontaktov získali priamo anketári, 90 kontaktov získala agentúra a dodala anketárom

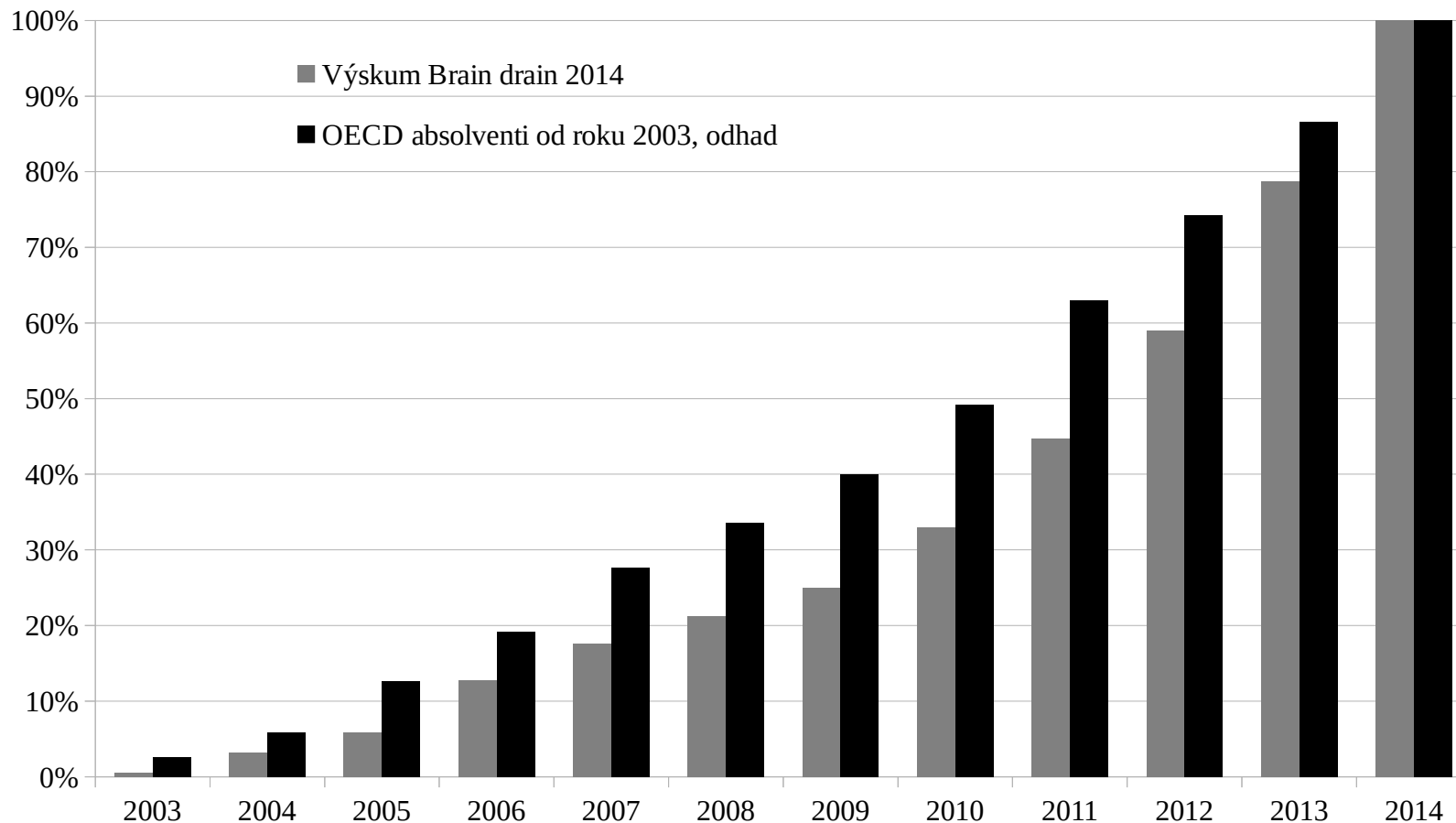
Graf 3: *Krajiny štúdia študentov zo Slovenska podľa odhadu z údajov OECD a vo výskume Brain drain 2014*

Graf 4: *Rok ukončenia štúdia v zahraničí, odhad z údajov OECD a výskum Brain drain 2014*

Graf 5: *Rok ukončenia štúdia v zahraničí, odhad z údajov OECD a výskum Brain drain 2014 (korekcia)*

Tabuľka 1: *Absolventi štúdiá s maturitou a typ strednej školy vo výskume Brain drain 2014, v %*

	Absolventi v školskom roku 2006 / 2007	Brain drain 2014
Gymnázia	36	86
Bilingválne gymnázia	2	19
Stredné odborné školy (aj združené a s.o. učilištia)	64	14

Tabuľka 2: Rodinné vzdelanostné zázemie študentov a študentov študujúcich v zahraničí, v %

	Vysokoškolskí študenti v roku 2010		Brain drain 2014	
	Otec	Matka	Otec	Matka
Základné	2	3	0	0
Stredoškolské bez maturity	33	19	6	3
Stredoškolské s maturitou	39	54	30	40
Vysokoškolské	26	24	64	57

V roku 2010 podľa VZPS malo necelých **15%** študentov vysokých škôl vysokoškolsky vzdelaných oboch rodičov. Vo výskume Brain drain išlo o 46%. Medzi absolventmi štúdia **d'alej** než v ČR, HU a AT **až 66%** a medzi študujúcimi v ČR „len“ **36%**.

Tabuľka 3: *Povolanie rodičov vysokoškolákov a rodičov študujúcich v zahraničí, v %*

	VZPS 2010	Brain drain 2014
Otec		
ISCO 2008, triedy 1 a 2	25,0	53,7
ISCO 2008, triedy 8 a 9	23,2	4,1
Matka		
ISCO 2008, triedy 1 a 2	27,0	56,6
ISCO 2008, triedy 8 a 9	10,9	1,2

Koľkí sú naspät' na Slovensku?

- Odhad 1:
 - Ak nekompenzujeme skutočnosť, že v našej vzorke sú viacej zastúpení absolventi z roku 2012, je odpoveď 39%. Ak túto skutočnosť kompenzujeme vážením, dostávame sa k odpovedi, že je to 43%.
- Odhad 2:
 - Ak by zo vzorky vylúčili tých, ktorí ešte študujú doktorandské štúdium, dostávame sa k odhadu 42% (bez váženia) a 44% ak použijeme váženie a kompenzujeme prevahu „čerstvejších“ absolventov vo výskume Brain drain 2014.
- **Približne štyria až piati z desiatich slovenských absolventov štúdia v zahraničí sú dva a viac rokov po ukončení štúdia naspät' na Slovensku.**
- Neukončený proces: počet na Slovensku žijúcich sa zvyšuje s dobou, ktorá uplynula od konca štúdia.
- Špecifickou skupinou sú tiež študenti, ktorí počas štúdia v zahraničí nebývali, ale za štúdiom denne dochádzali. Týka sa to najmä študujúcich v Rakúsku a Česku. Z jedenástich takýchto absolventov žili desiaty v čase výskumu na Slovensku.

Kto nie je naspät'?

- Z tých, ktorí na Slovensku nežijú o návrate neuvažuje 51%, uvažuje 16%
- Žijú v zahraničí s neslovenským partnerom:
 - 24% vzorky, častejšie dievčatá
 - Podľa vyjadrenia rodičov, táto skupina menej často uvažuje o návrate na Slovensko
- Žijú v zahraničí s neslovenským partnerom a majú (čakajú dieťa)
 - 9% vo vzorke

Tabuľka 4: *Čo rozhoduje o tom, že absolvent žije na Slovensku, logistická regresia*

	Exp(B)	Sig.
Študoval ďalej ako v ČR, HU a AT	1,184	0,756
Rodič chcel aby sa dieťa vrátilo	1,228	0,007
Príjem rodičovskej domácnosti	1,503	0,001
Roky od skončenia štúdia	1,192	0,004
Vzdelanie matky	0,641	0,251
Vzdelanie otca	0,403	0,017
Študoval na TOP 150	0,871	0,880
N	138	
R ² (Nagelkerke)	0,253	

Čo rozhoduje o tom, že absolvent žije na Slovensku?

- Šancu na návrat znižuje:
 - Vysokoškolské vzdelanie rodičov, najmä otca
- Šancu na návrat zvyšuje:
 - Vyšší príjem rodičovskej domácnosti
 - Deklarovaná túžba rodiča aby sa dieťa zo zahraničia vrátilo
 - Plynutie času

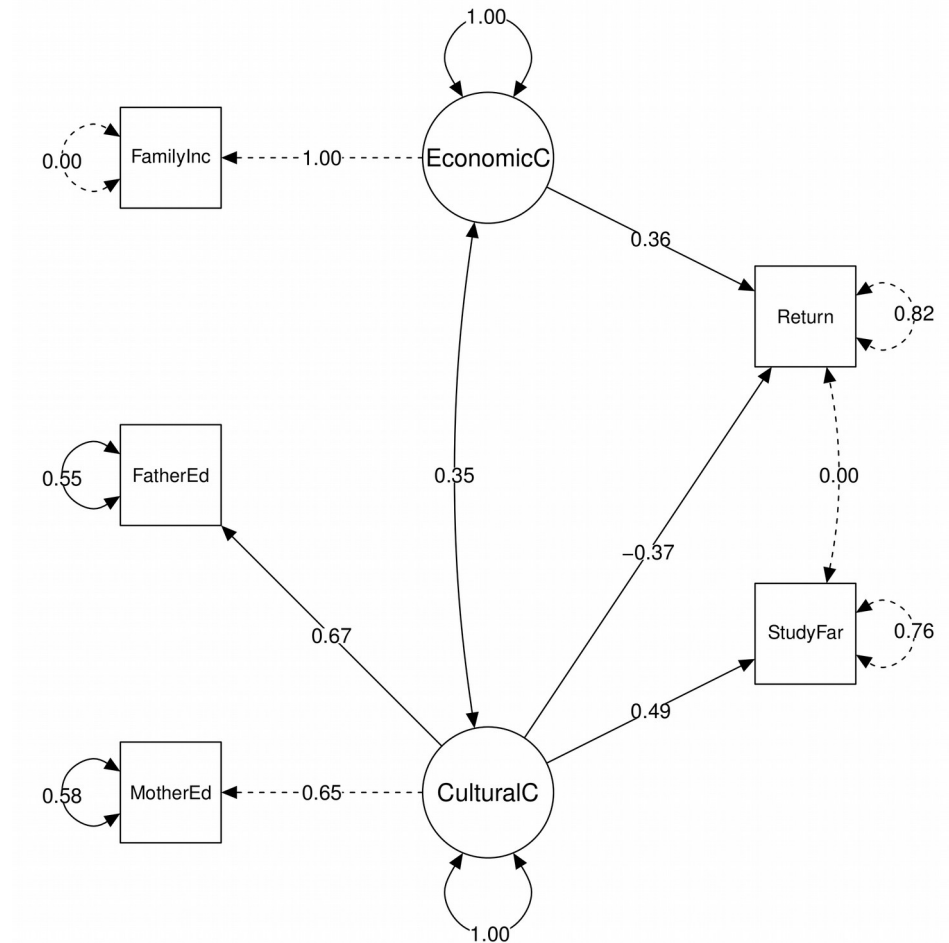
Tabuľka 6: *Kto študuje ďalej na západ ako len u susedov (ČR, AT, HU), logistická regresia*

	Model 1		Model 2	
	Exp(B)	Sig.	Exp(B)	Sig.
Študent je chlapec	0,835	0,621	0,703	0,411
Vzdelanie matky	2,193	0,044	1,503	0,359
Vzdelanie otca	2,490	0,029	2,704	0,046
Prospech (str. škola)	1,149	0,705		
Usilovnosť (str. škola)	0,964	0,791		
Príjem rodičovskej domácnosti			1,011	0,918
N	194		138	
R ² (Nagelkerke)	0,133		0,107	

Čo rozhoduje o tom, kde študuje?

- Šancu na štúdium ďalej na západ od susedných krajín zvyšuje:
 - Vysokoškolské vzdelanie rodičov, najmä otca
- Na šancu na štúdium ďalej na západ nemá vplyv:
 - Príjem domácnosti rodičov
 - Prospech a usilovnosť na strednej škole
- Podľa vyjadrení rodičov nie je rozdiel medzi stredoškolským prospechom a usilovnosťou absolventov v ČR a ďalej na západ.
 - Študenti sú poháňaní ambíciami z rodinného prostredia, nie šikovnosťou samou ...

Kultúrny a ekonomický kapitál rodiny, destinácie štúdia a návrat na Slovensko

Záver I: Pohár poloplný alebo poloprázdny?

- Takmer polovica našich študentov sa vráti na Slovensko.
 - Otázka: Oplatí sa Českej republike financovanie štúdia zadarmo pre desaťtisíce Slovákov?
- Viac ako polovica študentov po absolvovaní štúdia v zahraničí zostáva.
- Napriek tomu: ešte nikdy na Slovensku nežilo toľko absolventov zahraničných univerzít.

Záver II: Príspevok k vnútrošlovenskej mobilite

- Dvojitá selekcia zahraničných študentov:
 - Študenti v zahraničí sú veľmi často deti z rodín s vysokým kultúrnym kapitálom
 - Práve študenti z týchto rodín sa aj menej často vracajú po štúdiu na Slovensko
- **Špecifický príspevok k vyššej vertikálnej mobilite na Slovensku = nižšia konkurencia pri prenikaní na vyššie pozície v spoločnosti**

Ďakujem za pozornosť.